

AMASYA MÜZESİ ESENÇAY DEFİNESİ

I. Aleksius & II. Jhon Komnenos
Dönemi Altın Sikkeleri

Dr. Hasan BUYRUK

© Copyright 2020

Bu kitabın, basım, yayın ve satış hakları Akademisyen Kitabevi A.Ş.'ne aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kâğıt ve/veya başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz, dağıtılamaz. Tablo, şekil ve grafikler izin alınmadan, ticari amaçlı kullanılamaz. Bu kitap T.C. Kültür Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır.

ISBN

978-625-710-627-6

Kitap Adı

Amasya Müzesi Esençay Definesi

I. Aleksius & I. Jhon Komnenos Dönemi Altın Sikkeleri

Yazar

Hasan BUYRUK

Yayın Koordinatörü

Yasin Dilmen

Sayfa ve Kapak Tasarımı

Akademisyen Dizgi Ünitesi

Yayıncı Sertifika No

47518

Baskı ve Cilt

Sonçağ Matbaacılık

Bisac Code

SOC003000

DOI

10.37609/akya.823

GENEL DAĞITIM

Akademisyen Kitabevi A.Ş.

Halk Sokak 5 / A

Yenişehir / Ankara

Tel: 0312 431 16 33

siparis@akademisyen.com

www.akademisyen.com

YAZAR HAKKINDA

HASAN BUYRUK

1966 yılında Iğdır'ın Tuzluca İlçesi Kamışlı Köyü'nde doğdu. İlk orta ve lise öğrenimini Iğdır'da tamamlayıp, 1985 yılında Erzurum Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde başladığı Sanat Tarihi eğitimini. 1989 yılında tamamladı. Iğdır Lisesi'nde Sanat Tarihi öğretmenliği yanında, çeşitli devlet kuruluşlarında görev yaptı.

Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde 2000 yılında başladığı Yüksek Lisans (Master) eğitimini 2002 yılında tamamlayarak hazırladığı *Iğdır ve Çevresinde Tarihi-Kültürel Kalıntılar* tezi ile Bilim Uzmanı unvanı aldı. 2008 yılında aynı enstitüde başladığı Doktora eğitimini 2011 yılında tamamlayarak, hazırladığı *Sis'i (Kozan) Akdeniz'den Kapadokya'ya Bağlayan Kervan Yolu Kaleleri* tezi ile Doktor unvanı aldı. Ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanmış makaleleri, Sempozyumlarda sunulmuş bildirileri yanında 2006–2018 yılları arasında yayımlanmış 7 adet kitabı bulunmaktadır.

Ordu Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nde öğretim üyesi olarak gören yapan Buyruk, 2013 yılında Yrd. Doç. 2017 yılında Doçent unvanı almıştır. Hasan Buyruk, evli ve bir çocuk babasıdır.

ÖNSÖZ

Uygarlık tarihinin her döneminde Anadolu'nun önemli merkezlerinden biri olarak ön plana çıkan Amasya'nın yerleşme yeri olarak seçilmesi, gelişip büyümesinde en önemli özelliği önemli bir geçiş noktasında oluşu ve bunun yanında şüphesiz düşman saldırılarına karşı korunaklı coğrafyasıdır. İç Anadolu'ya geçit vermesi ve Karadeniz'de önemli bir liman sayılan Samsun (Amisos) limanına yakınlığı ve bağlantısı Amasya'yı asırlar boyunca bir cazibe merkezi haline getirmiştir. Hititler Frigler, Kimmerler, İskitler, Lidyalılar, Persler Pontuslar, Romalılar, Bizanslılar, Danişmendliler, Selçuklular, İlhanlılar, Ertana Beyliği ve Osmanlılar dönemler içerisinde bu topraklarda egemenlikler kurmuşlardır.

Amasya ve çevresinde özellikle de konumuzu oluşturan sikkelerin buluntu yeri olan, Taşova İlçesi ve Esençay köyünün yerleşim tarihi, farklı uygarlıkların ortaya koyduğu eserleri barındırması nedeniyle de sanatsal ve kültürel bağlamda değerli veriler sağlamaktadır. Bu verilerden en önemlilerinden biri de sosyo-ekonomik durumu gösteren sikkelerdir. Taşova ve yöresi, Romalılar'ın, M.S. 25 yılında topraklarına katmalarından, M.S. 395 yılına kadar bu imparatorluğun hâkimiyetinde kalmıştır. Bu tarihten sonra da yüzyıllar boyunca Bizanslar yöreyi ellerinde tutmaya devam etmişlerdir. M.S. 712 yılında Emeviler Taşova'yı ele geçirmelerine rağmen, yöre bir süre sonra yeniden Bizans egemenliğine girmiştir. Türkler, 1041 yılında Horasan'dan gelip, Esençay'a yerleştiklerinde Yörede Bizans'ın uzantılarının hala devam ettiği bilinmektedir.

Çalışmamızın konusunu oluşturan Amasya Müzesi envanterine kayıtlı I. Aleksius Komnenos ve II. Jhon Komnenos dönemine ait olan Hyperpyron Nomismalar'dan, Amasya Müzesin-

de uzman olarak görev yapan Atatürk Üniversitesi Sanat Tarihi Bölümü'nden sınıf arkadaşım, dostum Muzaffer DOĞANBAŞ vasıtasıyla haberdar olduk. Gerekli yazışma ve izinler alındıktan sonra sikkeler üzerinde çalışmalara başlanmıştır. Müze sergi salonunda sergilenen sikkelerin uygun ortamda fotoğrafları çekilmiş, envanter numaralarının tespiti yapılarak eşleştirmeleri yapılmıştır. Sikkelerin ağırlıkları tartılıp, çapları alındıktan sonra elde edilen veriler kayıt altına alınmıştır. Bu çalışmalar yapıldıktan sonra sikkeler üzerindeki belgeleme çalışmaları sonlandırılmıştır. Daha sonraki aşamada ulusal ve uluslararası yayın araştırmaları taranmış, sikke katalogları araştırılmış ve elde edilen mevcut kataloglarla karşılaştırmalar yapılarak sonuca gidilmiştir. Sikkeler üzerinde yapılan detaylı ve karşılaştırmalı incelemeler sonucunda sikkelerin dönemleri, metali, darp yerleri, tarihleri, tipleri, lejantları tespit edilmiştir. Tüm bu çalışmalar kronolojik sıra takip edilerek yapılmıştır. Sikkeler üzerinde zikredilen bu çalışmalar “Değerlendirme “ kısmında detaylı olarak irdelenmiştir.

Türkiye müzelerinde bulunan sikkelerin özellikle de altın sikkelerin, satın alma yoluyla edinilmesi, çoğunluğunun buluntu yerinin bilinmemesi, üzerinde çalıştığımız “Esençay Definesi”nin orijinal küpü içerisinde, toplu buluntu olarak ele geçmesi, define-deki sikkelerin orijinal olması hususunda büyük umut yaratmaktadır. Bu durum da sikkeleri önemli bir konuma taşımaktadır. Katalog kısmında yer alan sikke fotoğrafları, orijinal ölçülerinden yaklaşık olarak % 80 oranında büyütülmüştür.

Amasya Müzesi'nde bulunan altın sikkelerin çalışılmasına izin veren İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü'ne müze müdürü Celal ÖZDEMİR'e, Müzedeki çalışmada rahat bir ortam sağlayan, flu resimleri yeniden çekip, tarafımıza ulaştıran, sekiyon sorumlusu Uzman MA Sanat Tarihçi, Muzaffer DOĞANBAŞ'a, çalışmada emeği geçen, Doç. Dr. Şerife Tali'ye, sikkeler konusunda değerli bilgilerini esirgemeyen Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sanat

Tarihi Bölüm Başkanı Prof. Dr. Ceren ÜNAL'a, Samsun Ondokuz Mayıs Üniversitesi Arkeoloji Bölüm Başkanı Prof. Dr. Vedat KELEŞ'e, Cabbar IŞIK'a "Bizans İmparatorluğu'nda Sikke Gelişimi", bölümünün hazırlanmasındaki katkılarından ötürü, Dr. Öğr. Üyesi Seçkin EVCİM ve Yüksek Lisans öğrencim Kübra KÖSE'ye bölüm başkanımız Prof. Dr. Ahmet Ali BAYHAN'a teşekkür ederim

Ayrıca çalışmanın evdeki bölümünün lojistik desteğini sağlayan ve her daim yanımda olan değerli eşim Dr. Emine Anıl BUYRUK ve biricik oğlum Ata BUYRUK'a teşekkür ederim. son olarak da bu eserin sizlere ulaşmasını sağlayan Akademisyen Kitapevine teşekkür etmek istiyorum.

ORDU

MAYIS 2020

İÇİNDEKİLER

Yazar Hakkında	iii
Önsöz	vii
Kısaltmalar	xi
Amasya'nın (Kısa Bir) Tarihi Coğrafyası	1
Türkiye'de Define ve Definecilik Üzerine Kısa Bir Değerlendirme.....	7
Bizans İmparatorluğu'nda Sikke Gelişimi	17
Komnenos Hanedanı	27
I. Aleksius Komnenos.....	29
II. Jhon Komnenos.....	33
Değerlendirme.....	37
Sözlük	43
Kaynakça	49
Sikkelerde Görülen Graffiti'ler	55
Katalog.....	65

KISALTMALAR

AST:	Araştırma Sonuçları Toplantısı
AV:	Altın
Ay. :	Arka yüz
C.:	Cilt
Çev.:	Çevri
Edit.:	Editör.
Env.No.:	Müze envanter numarası
gr.:	gram
Km.:	Kilometre
KST.:	Kazı Sonuçları Toplantısı
M.:	Metre
M.E.B.:	Milli Eğitim Bakanlığı
mm.:	Milimetre
M.Ö. :	Milattan Önce
M.S.:	Milattan Sonra
Öy. :	Ön yüz
Ref.:	Referans/Bibliyografya
TDV.:	Türkiye Diyanet İşleri Vakfı
TTK.:	Türk Tarih Kurumu Yayınları
Yay.:	Yayınları
YKY.	Yapı Kredi Yayınları
yy.:	Yüzyıl

KAYNAKÇA

- Abu'l-Farac 1999 Abu'l-Farac G., Abu'lFarac Tarihi, (Çev. Ö. Rıza Doğrul) C.II, Ankara.
- Akpolat 2008 Akpolat S.M., "Kilikya Bölgesinde Bir Ortaçağ Askeri Mimarlık Örneği: Feke Kalesi", Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 25(2), Ankara, 1-14.
- Altan 2018 Altan E., Antakya Haçlı Prinkepsliği Tarihi Kuruluş Devri (1098-1112), TTK Yay.Ankara.
- Anna Komnena 1996 Anna Komnena Alexiad, (Çev. Bilge Umar), İstanbul.
- Aktan 1994 "Define" maddesi", TDV İslâm Ansiklopedisi, C. 9, Ankara.
- Akşin 1988 Akşin S., Türkiye Tarihi 2 Osmanlı Devleti 1300-1600. Cem Yayınevi, İstanbul.
- Arslan 1992 Arslan M., "Pontus Bölgesi Şehir Sikkeleri ve Zela Definesi", Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1991 Yılığ
- Arslan 2004 Arslan M., "Kırklareli Müzesi'nde Bulunan Ptolemaios Keravnos'a Ait Bilinmeyen Bronz Sikke Definesi" 22. AST, C. I, Konya, 24-28 Mayıs 2004, 325-334.
- Arslan 2006 Arslan M., "Kırklareli Müzesi'ndeki Hellenistik Bronz Lysimakhia Definesi", 24. AST, C.I, Çanakkale, 29 Mayıs-2 Haziran 2006, 443-456.
- Asgari 1985 Asgari N., "İstanbul Temel Kazılarında Haberler-1984", III. AST, Ankara - 20-24 Mayıs 1985, 75-90
- Atak 1988 Atak E., Antik Bizans Sikkeleri Kataloğu, İstanbul.
- Atvur 1984 Atvur O., "Side Agorası Küçük Buluntuları", II. AST, 16-20 Nisan 1984 İzmir, 93-98.

- Bellinger- Grierson 1999 Bellinger A. R. - Grierson P. (Edt.), Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Alexius I to Michael VIII 1081-1261, The Emperors of Nicaea and Their Contemporaries (1204-1261) Volume 4-Part 2, (First Impression), Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.
- Buyruk 2014 Buyruk H., Adana Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bizans Dönemi Altın Sikkeleri, Ordu Üniversitesi Yay.Ordu.
- Buyruk 2014 Buyruk H., "Adana Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Bir Grup Bakır Bizans Sikkesi", Sanat Tarihi Dergisi, 2014. C.23, S.1,1-27.
- Canard 1971 Canard M., "Cilicia", Mad. İslam Ansiklopedisi, C.I., M.E.B. Yay., İstanbul. 35-37
- Diehl 2010 Diehl C., Bizans İmparatorluğunun Tarihi, İlgili Kültür Sanat Yay. İstanbul.
- Doğanbaş 2003 Doğanbaş M., Kültürel ve Sanatsal Boyutuyla Amasya, Amasya
- Erzen 1984 Erzen A., Eskiçağ Tarihi Hakkında 4. Konferans, Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul
- Edwards 1987 Edwards R.W., The Fortifications of Armenian Cilicia, Washington.
- Erdoğan 2015 Erdoğan N., Doğu Roma Sikkeleri, Mardin Müzesi Yayını, Mardin.
- French 1987 French D., "Küçük Asya Roma Yolları ve Miltasları 1986", V. AST, Ankara 6-10 Nisan, 1987, 191-204.
- French 1992 French D., "Galatya Bölgesi Roma Yolları ve Miltasları", Anadolu Medeniyetleri Müzesi 1990 Yıllığı, Ankara.
- Frleey-Çakmak 2005 Frleey J.-Çakmak S., İstanbul'un Bizans Anıtları, (Çev. F. Gülru Tamkan) YKY., İstanbul

- Göde 1994 Göde K., Eratnalılar, TTK Yay. Ankara.
- Gökalp 2009 Gökalp, D. Z., Yalvaç Müzesi Bizans Sikkeleri, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara.
- Gökalp 2007 Gökalp, D. Z., Yalvaç ve Isparta Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bizans Sikkeleri, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.
- Eagleton- Williams 2011 Eagleton , C.- Williams, J., Paranın Tarihi,(Çev: F. Kahya), Türkiye İş Bankası Yay. ,İstanbul.
- Hendy 1969 Hendy F. M., Coinage and Money in The Byzantine Empire 1081-1261, Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.
- Ireland 1992 Ireland S., , “1991 Yılında Amasra Müzesi’nde Bulunan Sikkeler Üzerinde Yürütülmüş Olan Çalışmanın Raporu”, X. AST, Ankara -25-29 Mayıs 1992, 26-27.
- Koşay-Akok 1995 Koşay H.-Akok M., “Amasya Mahmatlar Köyü Definesi”, Belleten. 14(55), 482.
- Kuzucular 1994 Amasya Kenti’nin Fiziksel Yapısının Tarihsel Gelişimi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi İstanbul.
- Norwich 2013 Norwich J.J., Bizans, Gerileme ve Çöküş Dönemi MS. 1082-1453, C. III. (Çev. Selen Hırçın Siegel), Kabalcı Yay.İstanbul.
- Ostraogorsky 2006 Ostraogorsky G., Bizans Devleti Tarihi, TTK Yay., Ankara,
- Özdoğan 2015 Özdoğan M., 50 Soruda Arkeoloji, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, Kayhan Matbaacılık, İstanbul
- Özkan 2016 Özkan H., Bizans Mimarisi Ders Notları, Erzurum.

- Psellos 2014 Psellos M., Kronographia, (Çev. Işın Demirkent), TTK, Ankara.
- Sevin-Kavaklı 1994 Sevin V.-Kavaklı E., “Van - Karagündüz Erken Demirçağı Nekropolü Kurtarma Kazıları 1992 – 1993”, KST, C. I, 30 Mayıs” 3 Haziran 1994, Ankara, 331-350.
- Strabon 1993 Strabon, Antik Anadolu Coğrafyası (Geographika: XII-XIII-XIV) (Çev. A. Pekman), Arkeoloji ve Sanat Yay. İstanbul.
- Tekin 1999(a) Tekin O., Sivas definesi: VI. Mithradates Dönemi Pontos ve Paphlagonia Kentlerinin Bronz Sikkeleri, İstanbul.
- Tekin 1999(b) Tekin O., Akdeniz’in Mor Binyılı Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri, YKY, İstanbul .
- Ünal 2004 Ünal C., İzmir İli Ve İlçeleri (Bergama, Efes, Ödemiş, Tire Müzeleri) Örnekleri ile I. Dönem Bizans Sikkeleri (5. Yüzyıl sonu- 8. Yüzyıl ortası) (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) , Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, İzmir
- Ünal 2010 Ünal C., Bizans Sikkelerinde Kutsal Kişi Tasvirleri, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayımlanmamış Doktora Tezi, İzmir.
- Ünal 2018 Ünal C., Ağacık Definesi, Manisa.
- Ünal-Girginer 2007 Ünal A.-Girginer S., Kilikya-Çukurova, İlk Çağlardan Osmanlılar Dönemi’ne Kadar Kilikyada Tarihi Coğrafya, Tarih ve Arkeoloji, İstanbul.
- Vasiliev 2016 Vasiliev A., Bizans İmparatorluğu Tarihi, (Çev. Tevabil Alkaç), Alfa Tarih, İstanbul,
- Zeyrek-Asal 2004 Zeyrek T.,-Asal R., “İzmit (Nikomedea) Seka-Fabrikası Buluntuları 2003 Yılı Çalışmaları Ön Raporu “ 22. AST, C. I, Konya, 24-28 Mayıs 2004,1-10.

Online Kaynaklar

- <https://antalya.ktb.gov.tr/TR-68940/yuzyilin-definesi-elmali-sikkele-ri-antalya-muzesinde.html>(Eriřim Tarihi, 21.03.2020)
- <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/troyakazisi> (Eriřim Tarihi, 21.03.2020)
- <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/kanunlar/turk-medeni-kanunu-4721>(EriřimTarihi 09.03.2020)
- www.tdk.gov.tr, (Eriřim Tarihi 09.03.2020)
- <http://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/suresiz-yayinlar/bilim-ve-dusun/becin-definesi>(Eriřim Tarihi 09.03.2020)
- https://tr.wikipedia.org/wiki/Elmal%C4%B1_Hazinesi(Eriřim Tarihi 27.03.2020)